YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (kuudes jaosto)

30 päivänä maaliskuuta 2000 *

Asiassa C-236/98,

jonka Arbetsdomstolen (Ruotsi) on saattanut EY:n perustamissopimuksen 177 artiklan (josta on tullut EY 234 artikla) nojalla yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi saadakseen tässä kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevassa asiassa

Jämställdhetsombudsmannen

vastaan

Örebro läns landsting

ennakkoratkaisun EY:n perustamissopimuksen 119 artiklan (EY:n perustamissopimuksen 117—120 artikla on korvattu EY 136—143 artiklalla) ja miesten ja naisten samapalkkaisuuden periaatteen soveltamista koskevan jäsenvaltioiden lainsäädännön lähentämisestä 10 päivänä helmikuuta 1975 annetun neuvoston direktiivin 75/117/ETY (EYVL L 45, s. 19) tulkinnasta,

* Oikeudenkäyntikieli: ruotsi.

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (kuudes jaosto),

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja J. C. Moitinho de Almeida sekä tuomarit R. Schintgen (esittelevä tuomari), C. Gulmann, J.-P. Puissochet ja F. Macken,

julkisasiamies: F. G. Jacobs,
kirjaaja: johtava hallintovirkamies H. A. Rühl,

ottaen huomioon kirjalliset huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

— Jämställdhetsombudsmannen, edustajanaan L. Svenaeus, jota avustaa Lord Lester of Herne Hill, QC, ja ställföreträdande jämställdhetsombudsman L. Bergh,

— Örebro läns landsting, edustajanaan arbetsrättchef G. Bergström ja barrister A. Barav,

— Suomen hallitus, asiamiehinään ulkoasiainministeriön oikeudellisen osaston osastopäällikkö, suurlähettiläs H. Rotkirch ja saman ministeriön lainsäädäntöneuvos T. Pynnä,

— Euroopan yhteisöjen komissio, asiamiehinään oikeudellinen pääneuvonantaja K. Oldfelt ja oikeudellisen yksikön virkamies M. Wolfcarius,

ottaen huomioon suullista käsittelyä varten laaditun kertomuksen,

kuultuaan Jämställdhetsombudsmannenin, edustajanaan L. Svenaeus, avustajanaan Lord Lester of Herne Hill, Örebro läns landstingin, edustajinaan G. Bergström ja A. Barav, Suomen hallituksen, asiamiehenään ulkoasiainministeriön oikeudellinen neuvonantaja E. Bygglin, ja komission, edustajanaan K. Oldfelt, 21.10.1999 pidetyssä istunnossa esittämät suulliset huomautukset,

kuultuaan julkisasiamiehen 16.12.1999 pidetyssä istunnossa esittämän ratkaisuehdotuksen,

on antanut seuraavan

tuomion

1 Arbetsdomstolen (työtuomioistuin) on esittänyt yhteisöjen tuomioistuimelle 2.7.1998 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut yhteisöjen tuomioistuimeen 6.7.1998, EY:n perustamissopimuksen 177 artiklan (josta on tullut EY 234 artikla) nojalla viisi ennakkoratkaisukysymystä EY:n perustamissopimuksen 119 artiklan (EY:n perustamissopimuksen 117—120 artikla on korvattu EY 136—143 artiklalla) ja miesten ja naisten samapalkkaisuuden periaatteen soveltamista koskevan jäsenvaltioiden lainsäädännön lähentämisestä 10 päivänä helmikuuta 1975 annetun neuvoston direktiivin 75/117/ETY (EYVL L 45, s. 19; jäljempänä direktiivi) tulkinnasta.

2 Nämä kysymykset on esitetty asiassa, jossa asianosaisina ovat Jämställdhetsombudsman (jäljempänä tasa-arvovaltuutettu) ja Örebro läns landsting (Örebron läänin hallintoviranomainen; jäljempänä landsting) ja jossa on kyse kahden kätilön palkoista, jotka ovat pienemmät kuin sairaalainsinöörin palkka, vaikka kätilöt tasa-arvovaltuutetun mukaan tekevät samanarvoista työtä kuin sairaalainsinööri.

Sovellettavat oikeussäännöt

Yhteisön lainsäädäntö

3 Direktiivin 1 artiklassa säädetään, että perustamissopimuksen 119 artiklan mukaisella miesten ja naisten samapalkkaisuuden periaatteella tarkoitetaan sukupuoleen perustuvan syrjinnän poistamista kaikista samasta tai samanarvoisesta työstä maksettavaan korvaukseen vaikuttavista tekijöistä ja ehdoista.

4 Saman direktiivin 3 artiklassa säädetään, että jäsenvaltioiden on poistettava kaikki laeista, asetuksista ja hallinnollisista määräyksistä johtuva samapalkkaisuusperiaatteen vastainen miesten ja naisten välinen syrjintä.

5 Direktiivin 4 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on toteutettava tarvittavat toimenpiteet sen varmistamiseksi, että kollektiivisten sopimusten, palkka-asteikkojen, palkkasopimusten ja yksittäisten työsopimusten samapalkkaisuusperiaatteen vastaiset määräykset julistetaan tai voidaan julistaa mitättömiksi taikka että niitä voidaan muuttaa.

6 Miesten ja naisten tasa-arvoisen kohtelun periaatteen toteuttamisesta mahdollisuuksissa työhön, ammatilliseen koulutukseen ja uralla etenemiseen sekä työoloissa 9 päivänä helmikuuta 1976 annetun neuvoston direktiivin 76/207/ETY (EYVL L 39, s. 40) 1 artiklassa säädetään, että tämän direktiivin tarkoituksena on toteuttaa jäsenvaltioissa miesten ja naisten tasa-arvoinen kohtelu muun muassa mahdollisuuksissa työhön ja työoloissa.

Kansallinen lainsäädäntö

7 Ruotsin jämställdhetslagenilla (laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta, SFS 1991, nro 433; jäljempänä tasa-arvolaki) pyritään edistämään miesten ja naisten oikeudellista tasa-arvoa työelämässä, palvelussuhteen ehdoissa ja muissa työoloissa sekä ammatillisessa kehityksessä.

8 Tasa-arvolain 2 §:n mukaan työnantajan ja työntekijän on toimittava yhteistyössä tasa-arvon toteuttamiseksi työelämässä. Heidän on pyrittävä etenkin vähentämään ja poistamaan samanlaista tai samanarvoista työtä tekevien miesten ja naisten välillä olevia palkkaeroja ja muissa palvelussuhteen ehdoissa olevia eroja.

9 Tasa-arvolain 18 §:ssä säädetään seuraavaa:

"Menettelyä on pidettävä kiellettynä sukupuoleen perustuvana syrjintänä, jos työnantaja soveltaa tiettyyn työntekijään epäedullisempia palkka- tai muita palvelussuhteen ehtoja kuin muihin toista sukupuolta edustaviin työnantajan palveluksessa samassa tai samanarvoisessa työssä oleviin työntekijöihin.

Näin ei kuitenkaan ole silloin kun työnantaja voi osoittaa, että palvelussuhteen ehtojen eroavuus perustuu työntekijöiden asiallisiin työntekoedellytyksiin, tai ainakin, että tämä eroavuus ei suoraan eikä välillisesti perustu työntekijöiden sukupuoleen."

10 Tasa-arvolain 46 §:n mukaan tasa-arvovaltuutettu voi 18 §:n soveltamiseen liittyvissä asioissa nostaa työntekijän tai työnhakijan puolesta kanteen, jos tämä siihen suostuu ja jos tasa-arvovaltuutettu katsoo, että asialla on lain soveltamisen kannalta tai muista syistä merkitystä.

11 Pääasiassa sovelletaan Allmänna Bestämmelser 95 -nimistä yleistä työehtosopimusta (jäljempänä vuoden 1995 yleinen työehtosopimus).

12 Vuoden 1995 yleisen työehtosopimuksen 8 kohdassa määrätään seuraavaa:

"Kokopäivätyötä tekevien työntekijöiden säännöllinen työaika on, jollei tässä sopimuksessa toisin määrätä, keskimäärin 40 tuntia viikossa, jos työtä ei tehdä pyhäpäivinä — —. Jos työtä tehdään arkipäivinä ja sunnuntaina sekä muuna pyhäpäivänä tai arkipäivinä ja pyhäpäivänä, kokoaikaista työtä tekevien säännöllinen työaika on keskimäärin 38 tuntia 15 minuuttia viikossa — —. Jatkuvaa kolmivuorotyötä tekevien työntekijöiden keskimääräinen viikottainen työaika on 34 tuntia 20 minuuttia."

13 Vuoden 1995 yleisen työehtosopimuksen 13 kohdassa määrätään seuraavaa:

"Työntekijällä on tässä sopimuksessa määrätyt palkkaetuudet. Palkkaetuuksiin kuuluu 14—18 kohdassa määrätty palkka, loma-ajalta maksettava palkka, lomakorvaus ja vapaa-ajalta maksettava palkka sekä seuraavat erityiskorvaukset: ylityökorvaus, matkakorvaus, epäsäännöllisen työajan perusteella maksettava korvaus, varallaolo- ja valmiuskorvaus sekä muuttuvan työajan perusteella maksettava lisä."

14 Vuoden 1995 yleisen työehtosopimuksen 14 kohdassa määrätään, että työntekijälle maksetaan yhteisesti sovittu kiinteä rahamääräinen kuukausipalkka kalenterikuukaudelta.

15 Vuoden 1995 yleisen työehtosopimuksen 32 kohdassa määrätään, että työntekijöille, joiden työntekovelvollisuus on vahvistettu työvuorolistassa tai tätä vastaavassa asiakirjassa ja jotka ovat tosiasiallisesti työskennelleet niiden mukaisesti epäsäännöllisinä työaikoina, tämän kuitenkaan olematta ylityötä, on maksettava korvaus epäsäännöllisen työajan perusteella.

Pääasia

16 Tasa-arvovaltuutettu on nostanut kansallisessa tuomioistuimessa kahden kätilön puolesta kanteen, jossa hän vaatii, että landsting on velvoitettava maksamaan näille vahingonkorvausta 1.1.1994 ja 30.6.1996 välisenä aikana tapahtuneen palkkasyrjinnän perusteella ja suorittamaan näiden kätilöiden ja korkeampaa palkkaa saaneen sairaalainsinöörin välistä palkkaeroa vastaavan vahingonkorvauksen, koska kätilöt ovat tehneet samanarvoista työtä.

17 Pääasiassa kyseessä olevat kätilöt Ellmén ja Wetterberg sekä sairaalainsinööri Persson työskentelevät Örebron aluesairaalan palveluksessa. Heidän palkka- ja työehdoistaan määrätään työehtosopimuksissa, erityisesti vuoden 1995 yleisessä työehtosopimuksessa.

18 Kristina Ellménin kuukausipalkka on 17 400 Ruotsin kruunua (SEK) ja Kia Wetterbergin 16 600 SEK, kun taas Lennart Perssonin kuukausipalkka on 19 650 SEK.

19 Epäsäännöllisen työajan perusteella maksettavasta korvauksesta määrätään työehtosopimuksessa ja se lasketaan samoilla perusteilla kaikkien asianomaisten työntekijöiden osalta. Tämä korvaus vaihtelee vuorokaudenajan ja sen mukaan, onko tunnit tehty lauantaina vai pyhäpäivänä. Epäsäännöllisen työajan perusteella maksettava korvaus maksetaan yleensä vain arkisin kello 19.00 ja 6.00 välisenä aikana tehdystä työstä. Kätilöille maksettiin tämä korvaus säännöllisesti toisin kuin sairaalainsinöörille, joka ei työskennellyt sellaiseen vuorokaudenaikaan, jonka perusteella oikeus epäsäännöllisen työajan perusteella maksettavaan korvaukseen syntyy.

20 Kätilöt työskentelevät jatkuvassa kolmivuorotyössä, jossa on seuraavat kolme työvuoroa: kello 7.00—15.30, kello 14.00—22.00 ja kello 21.30—7.30. Työvuorolista laaditaan 15 viikoksi kerrallaan. Tasa-arvovaltuutettu on väittänyt, että synnytysosastoilla työskentelevät kätilöt on ainoa Ruotsissa hoitoalalla kolmivuorotyötä tekevä ammattiryhmä.

21 Vuoden 1995 yleisen työehtosopimuksen mukaan kokoaikaista työtä tekevien työntekijöiden säännöllinen työaika on 40 tuntia viikossa, paitsi jos työtä tehdään sunnuntaina ja/tai pyhäpäivänä, jolloin keskimääräinen työaika on 38 tuntia 15 minuuttia viikossa, ja kolmivuorotyössä 34 tuntia 20 minuuttia viikossa.

22 Tasa-arvovaltuutettu on Arbetsdomstolenissa vaatinut, että Kristina Ellménin ja Kia Wetterbergin työtä on pidettävä samanarvoisena kuin sairaalainsinöörin työtä ja että heille on tästä syystä maksettava sama palkka. Tasa-arvovaltuutettu on kyseisten työntekijöiden palkkavertailun osalta todennut, ettei epäsäännöllisen työajan perusteella maksettavaa korvausta eikä työajan lyhentämisen arvoa pidä ottaa huomioon. Tasa-arvovaltuutettu on todennut, että sairaalainsinööri on asian kannalta merkityksellisen ajanjakson aikana työskennellyt päiväsaikaan eikä epäsäännöllisinä työaikoina. Kätilöt ovat enimmäkseen työskennelleet jatkuvassa kolmivuorotyössä, mutta joskus myös kaksivuorotyössä (päivä/ilta) tai yksinomaan öisin. Tasa-arvovaltuutetun mukaan kiinteä rahamääräinen kuukausipalkka on sama työskentelyajankohdasta riippumatta, kun taas epäsäännöllisen työajan perusteella maksettava korvaus vaihtelee työskentelyajankohdan mukaan.

23 Landsting on sitä vastoin väittänyt, ettei kätilöiden työ ole samanarvoista kuin sairaalainsinöörien työ. Vaikka näitä kahta työtä pidettäisiinkin samanarvoisina, kyse ei ole syrjinnästä, sillä kätilöiden palvelussuhteen ehdot eivät niitä sairaalainsinöörien palvelussuhteen ehtoihin verrattaessa perustu suoraan eivätkä välillisesti työntekijöiden sukupuoleen. Landsting on joka tapauksessa väittänyt, että epäsäännöllisen työajan perusteella maksettava korvaus ja työajan lyhentämisen arvo on otettava huomioon määritettäessä palkkojen vertailuperustetta ja että jos vertailuperuste lasketaan tällä tavalla, kätilöiden palkka ei ole pienempi.

24 Tässä tilanteessa tasa-arvovaltuutettu on vaatinut Arbetsdomstolenia vahvistamaan välituomiolla, että landsting on maksanut kätilöille pienempää palkkaa kuin sairaalainsinööreille.

25 Landsting on vastustanut tasa-arvovaltuutetun vaatimusta vedoten muun muassa perustamissopimuksen 119 artiklaan ja direktiiviin 75/117/ETY.

Ennakkoratkaisukysymykset

26 Arbetsdomstolen ei ota kantaa kätilön ja sairaalainsinöörin työn samanarvoisuuteen, vaan se katsoo, että jotta se voisi päättää, onko landsting tässä tapauksessa maksanut kätilöille pienempää palkkaa kuin sairaalainsinööreille, sen on esitettävä yhteisöjen tuomioistuimelle ennakkoratkaisukysymys sen selvittämiseksi, onko epäsäännöllisen työajan perusteella maksettava korvaus ja työajan lyhentämisen arvo sisällytettävä vertailtaviin palkkoihin. Arbetsdomstolenin mukaan perustamissopimuksen 119 artiklassa tai direktiivissä 75/117/ETY sen enempää kuin yhteisöjen tuomioistuimen oikeuskäytännössäkään, muun muassa asiassa C-262/88, Barber, 17.5.1990 annetussa tuomiossa (Kok. 1990, s. I-1889; Kok. Ep. X, s. 425), ei kuitenkaan anneta täsmällistä vastausta tähän kysymykseen.

27 Näistä syistä Arbetsdomstolen on päättänyt lykätä asian käsittelyä ja esittää yhteisöjen tuomioistuimelle seuraavat ennakkoratkaisukysymykset:

"1) Onko epäsäännöllisen työajan perusteella maksettava korvaus Rooman sopimuksen 119 artiklan ja miesten ja naisten samapalkkaisuuden periaatteen soveltamista koskevan jäsenvaltioiden lainsäädännön lähentämisestä annetun neuvoston direktiivin 75/117/ETY perusteella otettava huomioon määritettäessä palkkavertailun perustetta, kun tutkitaan palkkasyrjintää koskevaa väitettä? Mikä merkitys on sillä, että epäsäännöllisen työajan perusteella maksettava korvaus vaihtelee kuukausittain työvuorojen mukaan?

2) Vaikuttaako ensimmäiseen kysymykseen annettavaan vastaukseen se, että kätilöiden on säännöllisesti työskenneltävä sellaisina aikoina, että heillä on

oikeus sen nojalla saada epäsäännöllisen työajan perusteella maksettavaa korvausta, kun taas sairaalainsinööri ei säännöllisesti työskentele sellaisina aikoina, että hänellä olisi oikeus saada tällaista korvausta?

3) Kun palkkasyrjintää koskevaa väitettä tutkittaessa ratkaistaan kysymystä siitä, onko epäsäännöllisen työajan perusteella maksettava korvaus otettava huomioon palkkavertailun perustetta määritettäessä, onko sillä seikalla merkitystä, että epäsäännöllisen työajan perusteella maksettava korvaus otetaan kansallisen oikeuden mukaan huomioon määritettäessä eläkkeiden, sairausajan palkan, vahingonkorvauksen ja muiden ansiosidonnaisten korvausten perustana olevaa palkkaa?

4) Onko työajan lyhentäminen — jolla tarkoitetaan päiväsaikaan tehtävään työhön ja jatkuvaan kolmivuorotyöhön liittyvien työaikojen välistä erotusta — Rooman sopimuksen 119 artiklan ja miesten ja naisten samapalkkaisuuden periaatteen soveltamista koskevan jäsenvaltioiden lainsäädännön lähentämisestä annetun neuvoston direktiivin 75/117/ETY perusteella otettava huomioon palkkavertailussa, kun tutkitaan palkkasyrjintää koskevaa väitettä? Jos vastaus on myöntävä, mikä merkitys on sillä, että vaikka jatkuvaa kolmivuorotyötä tekevillä on lyhyempi työaika, heidän on työehtosopimuksen mukaan katsottava tekevän kokoaikatyötä? Jos työajan lyhentämiselle on määritettävä tietty arvo, katsotaanko tämän arvon sisältyvän kiinteään peruskuukausipalkkaan, vai onko se erityinen korvaus, joka on otettava huomioon palkkavertailussa?

5) Vaikuttaako neljänteen kysymykseen annettavaan vastaukseen se, että kätilöt — toisin kuin sairaalainsinöörit — tekevät vuorotyötä ja että heillä on tästä syystä työehtosopimuksen perusteella oikeus lyhennettyyn työaikaan?"

Ennakkoratkaisukysymysten merkitys

28 Landsting väittää, ettei yhteisöjen tuomioistuin voi vastata esitettyihin ennakkoratkaisukysymyksiin määrittämättä ensin, ovatko kyseiset työt samanarvoisia. Koska kätilön työtä ei Landstingin mukaan voida verrata sairaalainsinöörin työhön, perustamissopimuksen 119 artiklaa ei ole voitu rikkoa.

29 Tasa-arvovaltuutettu on istunnossa väittänyt, että Arbetsdomstolen oli päättänyt saattaa asian yhteisöjen tuomioistuimen käsiteltäväksi ottamatta kantaa siihen, ovatko työt samanarvoisia, sillä tämä kysymys olisi vaatinut monitahoisia ja kalliita selvityksiä.

30 Tältä osin on syytä muistuttaa, että perustamissopimuksen 177 artiklassa vahvistetaan puitteet kansallisten tuomioistuinten ja yhteisöjen tuomioistuimen väliselle läheiselle yhteistyölle, joka perustuu niiden väliseen tehtävien jakoon. Kyseisen artiklan toisesta kohdasta ilmenee selvästi, että kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää, missä käsittelyn vaiheessa sen on syytä esittää ennakkoratkaisukysymys yhteisöjen tuomioistuimelle (ks. yhdistetyt asiat 36/80 ja 71/80, Irish Creamery Milk Suppliers Association ym., tuomio 10.3.1981, Kok. 1981, s. 735, 5 kohta; Kok. Ep. VI, s. 29).

31 Jotta yhteisön oikeutta voitaisiin tulkita siten, että tulkinnasta on hyötyä kansalliselle tuomioistuimelle, kansallisen tuomioistuimen on tietysti määritettävä se oikeudellinen asiayhteys, johon pyydetyn tulkinnan on liityttävä. Tällöin voi tietyissä olosuhteissa olla eduksi, että asiaan liittyvät tosiseikat selvitetään ja puhtaasti kansallisen oikeuden alaan kuuluvat oikeudelliset kysymykset ratkaistaan ennen ennakkoratkaisupyynnön esittämistä yhteisöjen tuomioistuimelle, jotta yhteisöjen tuomioistuimen on mahdollista tutustua kaikkiin niihin asiaan liittyviin tosiseikkoihin ja oikeudellisiin seikkoihin, jotka voivat olla tärkeitä siltä pyydetyn yhteisön oikeuden tulkinnan kannalta (ks. em asia Irish Creamery Milk Suppliers Association ym., tuomion 6 kohta).

32 Edellä esitetyllä ei kuitenkaan millään tavoin rajoiteta kansallisen tuomioistuimen harkintavaltaa, koska yksinomaan se tuntee välittömästi asian tosiseikat ja

asianosaisten esittämät väitteet ja niiden perustelut, koska se vastaa annettavasta ratkaisusta ja koska se näin ollen on sopivin päättämään, missä käsittelyn vaiheessa ennakkoratkaisu on tarpeen ja mikä on yhteisöjen tuomioistuimelle esitettävien ennakkoratkaisukysymysten merkitys (ks. tämän suuntaisesti asia C-127/92, Enderby, tuomio 27.10.1993, Kok. 1993, s. I-5535, 10 kohta).

33 Nyt esillä olevassa asiassa on todettava, että kansallisen tuomioistuimen esittämä yhteisön oikeuden tulkintaa koskeva ennakkoratkaisupyyntö, kun sitä tarkastellaan yhtenä kokonaisuutena, liittyy todelliseen riitaan, ja että yhteisöjen tuomioistuimen käytettävissä on riittävästi tietoja, jotta se voi hyödyllisellä tavalla vastata sille esitettyihin ennakkoratkaisukysymyksiin.

34 Vaikka asian oikeudellisen ja tosiasiaperustan kuvaus on tässä asiassa osittain puutteellinen ja näin ollen estää yhteisöjen tuomioistuinta vastaamasta joihinkin sille esitettyihin ennakkoratkaisukysymyksiin halutulla tarkkuudella, asiakirjoihin sisältyvä selvitys antaa sille kuitenkin mahdollisuuden vastata ennakkoratkaisukysymyksiin hyödyllisellä tavalla. Yhteisöjen tuomioistuin voi olosuhteista riippuen kuitenkin olla osittain vastaamatta esitettyihin ennakkoratkaisukysymyksiin (ks. tämän suuntaisesti asia C-266/96, Corsica Ferries France, tuomio 18.6.1998, Kok. 1998, s. I-3949, s. 25).

Kolme ensimmäistä ennakkoratkaisukysymystä

35 Kolmessa ensimmäisessä ennakkoratkaisukysymyksessä, jotka on tutkittava yhdessä, kansallinen tuomioistuin kysyy pääasiallisesti, onko epäsäännöllisen työajan perusteella maksettava korvaus perustamissopimuksen 119 artiklan ja direktiivin 75/117/ETY perusteella otettava huomioon määritettäessä palkkavertailun perustetta.

36 Aluksi on syytä muistuttaa, että perustamissopimuksen 119 artiklassa vahvistetaan periaate, jonka mukaan naisille ja miehille on maksettava sama palkka samasta tai samanarvoisena pidettävästä työstä. Tästä seuraa, että samasta tai samanarvoisena pidettävästä työstä on maksettava sama palkka, olipa työntekijä mies tai nainen. Kuten yhteisöjen tuomioistuin on jo asiassa C-43/75, Defrenne II, 8.4.1976 antamassaan tuomiossa (Kok. 1976, s. 455, 12 kohta; Kok. Ep. III, s. 63) todennut, tämä periaate on osa Euroopan yhteisön perustaa.

37 Yhteisöjen tuomioistuin on lisäksi todennut, että direktiivin 75/117/ETY 1 artikla, jonka pääasiallisena tarkoituksena on helpottaa perustamissopimuksen 119 artiklassa vahvistetun samapalkkaisuuden periaatteen konkreettista soveltamista, ei vaikuta millään tavoin periaatteen soveltamisalaan tai sisältöön, sellaisena kuin siitä on perustamissopimuksessa määrätty (asia 96/80, Jenkins, tuomio 31.3.1981, Kok. 1981, s. 911; Kok. Ep. VI, s. 53).

38 Jotta kansalliselle tuomioistuimelle voitaisiin antaa hyödyllinen vastaus, on ensin tutkittava, kuuluvatko vuoden 1995 yleiseen työehtosopimukseen nojautuvat työntekijälle epäsäännöllisen työajan perusteella maksettavat korvaukset perustamissopimuksen 119 artiklan ja näin ollen direktiivin 75/117/ETY soveltamisalaan.

39 Perustamissopimuksen 119 artiklan toisessa kohdassa tarkoitettuun palkan käsitteeseen kuuluvat kaikki etuudet, jotka maksetaan rahana tai luontoisetuna, välittömästi tai tulevaisuudessa, jos työnantaja maksaa ne, vaikka välillisestikin, työntekijälle hänen suorittamastaan työstä (ks. em asia Barber, tuomion 12 kohta).

40 Pääasiassa kyseessä oleva korvaus on eräs palkan laji, johon työntekijällä on työsuhteen perusteella oikeus. Korvaus maksetaan työntekijälle, koska hän työskentelee epäsäännöllisinä työaikoina ja sillä korvataan tästä aiheutuva vaiva ja haitta.

41 Landstingin käyttämän palkanmääritystavan osalta on selvää, että perustamissopimuksen 119 artiklaa sovelletaan sen pakottavan luonteen vuoksi lakien ja asetusten ohella myös työehtosopimuksiin ja työsopimuksiin (yhdistetyt asiat C-399/92, C-409/92, C-425/92, C-34/93, C-50/93 ja C-78/93, Helmig ym., tuomio 15.12.1994, Kok. 1994, s. I-5727, 18 kohta).

42 Koska epäsäännöllisen työajan perusteella maksettava korvaus kuuluu perustamissopimuksen 119 artiklassa tarkoitetun palkan käsitteen piiriin, on tutkittava, onko tämä korvaus otettava huomioon vertailtaessa kätilöiden ja sairaalainsinöörien palkkoja keskenään.

43 Keinosta todeta samapalkkaisuuden periaatteen noudattaminen on todettava, että jos kansallisten tuomioistuinten pitäisi arvioida ja verrata eri tapauksissa mies- ja naispuolisille työntekijöille myönnettyjä kaikkia erilaisia etuuksia keskenään, tuomioistuimille kuuluva valvontatehtävä vaikeutuisi ja 119 artiklan tehokas vaikutus vähenisi vastaavasti. Edellä esitetystä seuraa, että todellinen avoimuus, jossa tehokas valvonta on mahdollista, turvataan ainoastaan, jos samapalkkaisuuden periaatetta sovelletaan mies- ja naispuolisille työntekijöille myönnetyn palkan kuhunkin osaan (em. asia Barber, tuomion 34 kohta).

44 Suuremman avoimuuden varmistamiseksi ja direktiivin 75/117/ETY mukaisen tehokkuusvaatimuksen toteuttamiseksi nyt esillä olevassa asiassa on siis verrattava kätilöiden peruskuukausipalkkaa sairaalainsinöörien peruskuukausipalkkaan.

45 Se seikka, että epäsäännöllisen työajan perusteella maksettava korvaus vaihtelee kuukausittain siitä riippuen, minä vuorokaudenaikoina työ on tehty, vaikeuttaa

järkevän vertailun suorittamismahdollisuuksia eli kätilön kokonaispalkan ja siihen sisältyvien korvausten vertaamista vertailuhenkilön peruspalkkaan.

46 Suomen hallitus on todennut, että palkkojen vertailu on helppoa, jos toista sukupuolta edustavat työntekijät tekevät samaa tai hyvin samankaltaista työtä samanlaisissa olosuhteissa ja samanlaista työaikaa noudattaen. Se korostaa kuitenkin, että mitä erilaisemmista töistä on kyse, sitä vaikeampaa on, ei ainoastaan palkkojen eri osien, vaan myös itse työn samanarvoisuuden arviointi. Tällaisessa tilanteessa on ehkä mahdollista verrata tehtävien vaativuutta sellaisen menetelmän avulla, joka ei ole syrjivä.

47 Tältä osin on syytä muistuttaa, että yhteisöjen tuomioistuinta ei ole pyydetty tässä oikeudenkäynnissä vastaamaan samanarvoisen työn käsitettä koskeviin kysymyksiin.

48 Kansallisen tuomioistuimen, jonka yksinomaiseen toimivaltaan tosiseikkojen arviointi kuuluu, on päätettävä, voidaanko töitä pitää samanarvoisina, ottaen huomioon töiden luonteeseen liittyvät tosiasialliset olosuhteet ja olosuhteet, joissa työtä tehdään (asia C-400/93, Royal Copenhagen, tuomio 31.5.1995, Kok. 1995, s. I-1275, 42 kohta).

49 Mikäli työt osoittautuisivat samanarvoisiksi, on syytä todeta, että verrattaessa kätilöiden peruskuukausipalkkaa sairaalainsinöörien peruskuukausipalkkaan ilmenee, että kätilöiden palkka on pienempi.

50 Tästä seuraa, että kun kansallinen tuomioistuin päättää siitä, onko perustamissopimuksen 119 artiklan ja direktiivin 75/117/ETY vastaista maksaa kätilöille pienempää palkkaa, sen on tutkittava, osoittavatko käytettävissä olevat tilastotiedot, että huomattavasti suurempi prosenttiosuus naispuolisista työntekijöistä kuin miespuolisista työntekijöistä työskentelee kätilöinä. Jos näin on, kyseessä on sukupuoleen perustuva välillinen syrjintä, paitsi jos kyseistä säännöstä voidaan perustella sellaisilla objektiivisilla seikoilla, joihin ei liity sukupuoleen perustuvaa syrjintää (asia C-167/97, Seymour-Smith ja Perez, tuomio 9.2.1999, Kok. 1999, s. I-623, 65 kohta).

51 Kansallisen tuomioistuimen on määritettävä, voidaanko kansallista säännöstä, palkkatyötä koskevaa työehtosopimusta tai toimenpidettä, jota työnantaja yksipuolisesti soveltaa työntekijöihinsä ja jota sovelletaan työntekijän sukupuolesta riippumatta, mutta joka tosiasiallisesti koskee huomattavasti suurempaa prosenttiosuutta naispuolisista kuin miespuolisista työntekijöistä, perustella sellaisilla objektiivisilla seikoilla, joihin ei liity sukupuoleen perustuvaa syrjintää (ks. tämän suuntaisesti em. asia Seymour-Smith ja Perez, tuomion 67 kohta ja asia C-333/97, Lewen, tuomio 21.10.1999, Kok. 1999, s. I-7243, 26 kohta).

52 Kansallisen tuomioistuimen on töiden luonteeseen liittyvät tosiasialliset olosuhteet ja olosuhteet, joissa työtä tehdään, huomioon ottaen myös määritettävä, voidaanko tällaisia olosuhteita pitää sellaisina objektiivisina seikkoina, joihin ei liity sukupuoleen perustuvaa syrjintää ja joiden vuoksi mahdollisia palkkaeroja voidaan pitää perusteltuina.

53 Lopuksi on täsmennettävä, että — kuten julkisasiamies on ratkaisuehdotuksensa 36 kohdassa todennut — jos syrjintä on ilmeistä, työnantajan on osoitettava, että todettu palkkaero perustuu objektiivisiin syihin. Työntekijöillä ei olisi käytettä-

vissään minkäänlaista keinoa turvata samapalkkaisuuden periaatteen noudattamista kansallisessa tuomioistuimessa, ellei ilmeistä syrjintää osoittavan näytön esittämisestä seuraisi, että työnantajan on osoitettava, ettei palkkaero tosiasiallisesti ole syrjivä (ks. em. asia Enderby, tuomion 18 kohta).

54 Näin ollen kolmeen ensimmäiseen ennakkoratkaisukysymykseen on vastattava siten, että epäsäännöllisen työajan perusteella maksettavaa korvausta ei perustamissopimuksen 119 artiklan ja direktiivin 75/117/ETY nojalla pidä ottaa huomioon määritettäessä palkkavertailun perustetta. Jos todetaan, että kahden vertailuryhmän palkkojen välillä on eroa ja jos käytettävissä olevat tilastotiedot osoittavat, että huonommassa asemassa olevaan ryhmään kuuluu huomattavasti suurempi prosenttiosuus naispuolisia kuin miespuolisia työntekijöitä, perustamissopimuksen 119 artikla edellyttää, että työnantaja perustelee tämän eron objektiivisilla seikoilla, joihin ei liity sukupuoleen perustuvaa syrjintää.

Neljäs ja viides ennakkoratkaisukysymys

55 Kansallinen tuomioistuin kysyy neljännessä ja viidennessä ennakkoratkaisukysymyksessään, joita on tarkasteltava yhdessä, pääasiallisesti, onko työajan lyhentäminen — jolla tarkoitetaan päiväsaikaan tehtävään työhön ja jatkuvaan kolmivuorotyöhön liittyvien työaikojen välistä erotusta — tai työajan lyhentämisen arvo otettava huomioon määritettäessä perustamissopimuksen 119 artiklan ja direktiivin 75/117/ETY perusteella palkkavertailun perustetta.

56 Landsting väittää tältä osin, että palkkavertailu on suoritettava jokaiselta tosiasialliselta työskentelytunnilta maksetun palkan perusteella. Työajan lyhentämi-

sen arvo, jonka landsting arvioi 11,4 prosentiksi peruspalkasta, on tästä syystä vertailussa lisättävä kuukausipalkkaan.

57 Tasa-arvovaltuutettu toteaa, että voidakseen saada vuoden 1995 yleisen työehtosopimuksen mukaisen, kokoaikatyöstä maksettavan perusviikkopalkan, niin kätilön kuin sairaalainsinöörinkin on työskenneltävä se viikoittainen työaika, joka kokoaikatyötä tekeville määrätään työehtosopimuksessa. Tasa-arvovaltuutettu on selvittänyt, että kokoaikatyötä jatkuvassa kolmivuorotyössä tekevän kätilön työehtosopimuksen mukainen viikoittainen työaika on 34 tuntia 20 minuuttia, kun taas sairaalainsinöörit työskentelevät päivisin maanantaista perjantaihin 40 tuntia. Tasa-arvovaltuutetun mukaan jatkuvaa kolmivuorotyötä tekevät työntekijät työskentelevät selvästi suuremman paineen alaisina ja ovat kolmivuorotyön aiheuttaman epäsäännöllisen työajan takia väsyneempiä. Tästä syystä työehtosopimuksessa annetaan suurempi arvo jatkuvassa kolmivuorotyössä tehdylle työtunnille kuin maanantaista perjantaihin normaalisti päivisin tehdylle työtunnille.

58 Jotta kansalliselle tuomioistuimelle voitaisiin antaa hyödyllinen vastaus, on ensin tutkittava, kuten tämän tuomion 38 kohdassa on todettu, kuuluuko vuoden 1995 yleiseen työehtosopimukseen perustuva työajan lyhentäminen perustamissopimuksen 119 artiklan ja näin ollen direktiivin 75/117/ETY soveltamisalaan.

59 Tältä osin on syytä muistuttaa yhteisöjen tuomioistuimen jo katsoneen, että vaikka joidenkin palvelussuhteen ehtojen määräämisellä voi olla taloudellisia vaikutuksia, se ei ole riittävä syy pitää mainittuja ehtoja 119 artiklan — jonka perustana on työsuorituksen ja palkan määrän välinen kiinteä yhteys — soveltamisalaan kuuluvina (asia 149/77, Defrenne III, tuomio 15.6.1978, Kok. 1978, s. 1365, 21 kohta; Kok. Ep. IV, s. 127).

60 Tästä seuraa, että työajan lyhentäminen liittyy palvelussuhteen ehtoihin ja että se tästä syystä kuuluu direktiivin 76/207/ETY soveltamisalaan (ks. tämän suuntaisesti em. asia Seymour-Smith ja Perez, tuomion 37 kohta).

61 Palkkavertailussa käytettävien vertailuryhmien työaikojen mahdolliset eroavuudet saattavat kuitenkin olla sellaisia objektiivisia syitä, joihin ei liity sukupuoleen perustuvaa syrjintää ja joiden vuoksi palkkaeroja voidaan pitää perusteltuina.

62 Kuten tämän tuomion 53 kohdassa on todettu, työnantajan on osoitettava, että tällaisia objektiivisia syitä on todella olemassa.

63 Näin ollen neljänteen ja viidenteen ennakkoratkaisukysymykseen on vastattava siten, että työajan lyhentämistä — jolla tarkoitetaan päiväsaikaan tehtävään työhön ja jatkuvaan kolmivuorotyöhön liittyvien työaikojen välistä erotusta — tai työajan lyhentämisen arvoa ei perustamissopimuksen 119 artiklan ja direktiivin 75/117/ETY perusteella pidä ottaa huomioon määritettäessä palkkavertailun perustetta. Työajan lyhentäminen saattaa kuitenkin olla sellainen objektiivinen syy, johon ei liity sukupuoleen perustuvaa syrjintää ja jonka vuoksi palkkaeroja voidaan pitää perusteltuina. Työnantajan on osoitettava, että tällainen syy on todella olemassa.

Oikeudenkäyntikulut

64 Yhteisöjen tuomioistuimelle huomautuksensa esittäneille Suomen hallitukselle ja Euroopan yhteisöjen komissiolle aiheutuneita oikeudenkäyntikuluja ei voida määrätä korvattaviksi. Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely yhteisöjen tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta.

Näillä perusteilla

YHTEISÖJEN TUOMIOISTUIN (kuudes jaosto)

on ratkaissut Arbetsdomstolenin 2.7.1998 esittämät kysymykset seuraavasti:

1) **Epäsäännöllisen työajan perusteella maksettavaa korvausta ei EY:n perustamissopimuksen 119 artiklan (EY:n perustamissopimuksen 117—120 artikla on korvattu EY 136—143 artiklalla) ja miesten ja naisten samapalkkaisuuden periaatteen soveltamista koskevan jäsenvaltioiden lainsäädännön lähentämisestä 10 päivänä helmikuuta 1975 annetun neuvoston direktiivin 75/117/ETY nojalla pidä ottaa huomioon määritettäessä palkkavertailun perustetta. Jos todetaan, että kahden vertailuryhmän palkkojen välillä on eroa ja jos käytettävissä olevat tilastotiedot osoittavat, että huonommassa asemassa olevaan ryhmään kuuluu huomattavasti suurempi pro-**

senttiosuus naispuolisia kuin miespuolisia työntekijöitä, perustamissopimuksen 119 artikla edellyttää, että työnantaja perustelee tämän eron objektiivisilla seikoilla, joihin ei liity sukupuoleen perustuvaa syrjintää.

2) **Työajan lyhentämistä — jolla tarkoitetaan päiväsaikaan tehtävään työhön ja jatkuvaan kolmivuorotyöhön liittyvien työaikojen välistä erotusta — tai työajan lyhentämisen arvoa ei perustamissopimuksen 119 artiklan ja direktiivin 75/117/ETY perusteella pidä ottaa huomioon määritettäessä palkkavertailun perustetta. Työajan lyhentäminen saattaa kuitenkin olla sellainen objektiivinen syy, johon ei liity sukupuoleen perustuvaa syrjintää ja jonka vuoksi palkkaeroja voidaan pitää perusteltuina. Työnantajan on osoitettava, että tällainen syy on todella olemassa.**

Moitinho de Almeida Schintgen Gulmann

Puissochet Macken

Julistettiin Luxemburgissa 30 päivänä maaliskuuta 2000.

R. Grass

kirjaaja

J. C. Moitinho de Almeida

kuudennen jaoston puheenjohtaja